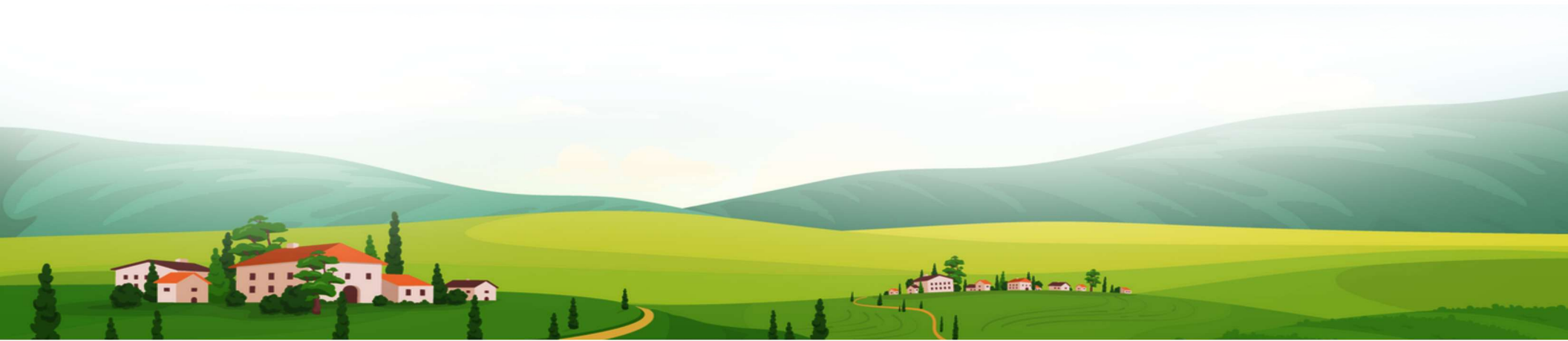

सामुदायिक विद्युतीकरणको अभ्यासहरू

सामुदायिक विद्युतीकरणका विशेषताहरू

सामुदायिक विद्युतीकरणका विशेषताहरू

- समुदायको प्रत्यक्ष सहभागितामा योजना सञ्चालन हुन्छ ।
- स्थानीय स्वामित्व र 'अपनत्व कायम रहन्छ ।
- सामुदायिक संस्था माफत सहकारी मोडेलमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिन्छ ।
- नाफा भन्दा सेवा प्रवाहलाई प्राथमिकता दिइन्छ ।
- दुर्गम तथा ग्रामिण क्षेत्रमा विद्युतको पहुँच पुऱ्याउने मुख्य उद्देश्य हुन्छ ।
- पूर्वाधार निर्माणमा समुदायको लागत साभेदारी हुन्छ ।
- मर्मत, सेवा सञ्चालन, विलिड, असुली जस्ता कार्य स्थानीय स्तरमै गरिन्छ ।

सामुदायिक विद्युतीकरणका विशेषताहरू

- उपभोक्ता सँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहने भएकोले उत्तरदायित्व र पारदर्शिता रहन्छ ।
- स्थानीय स्तरमै समस्या समाधान हुने हुँदा सेवा छिटो र प्रभावकारी हुन्छ ।
- स्थानीय जनशक्तिलाई रोजगारीका अवसर सिर्जना हुन्छन् ।
- विद्युत सुरक्षा, सहि उपयोग, बचत बारे जनचेतना अभिवृद्धि गरिन्छ ।
- शिक्षा, स्वास्थ्य, साना उद्योगमा सकारात्मक प्रभाव पर्छ ।
- सरकार वा नेपाल विद्युत प्राधिकरण सँग समन्वय गरि कार्य सञ्चालन गरिन्छ ।
- समुदायको सचेतनाका कारण अप्राविधिक चुहावट न्यून हुन्छ ।

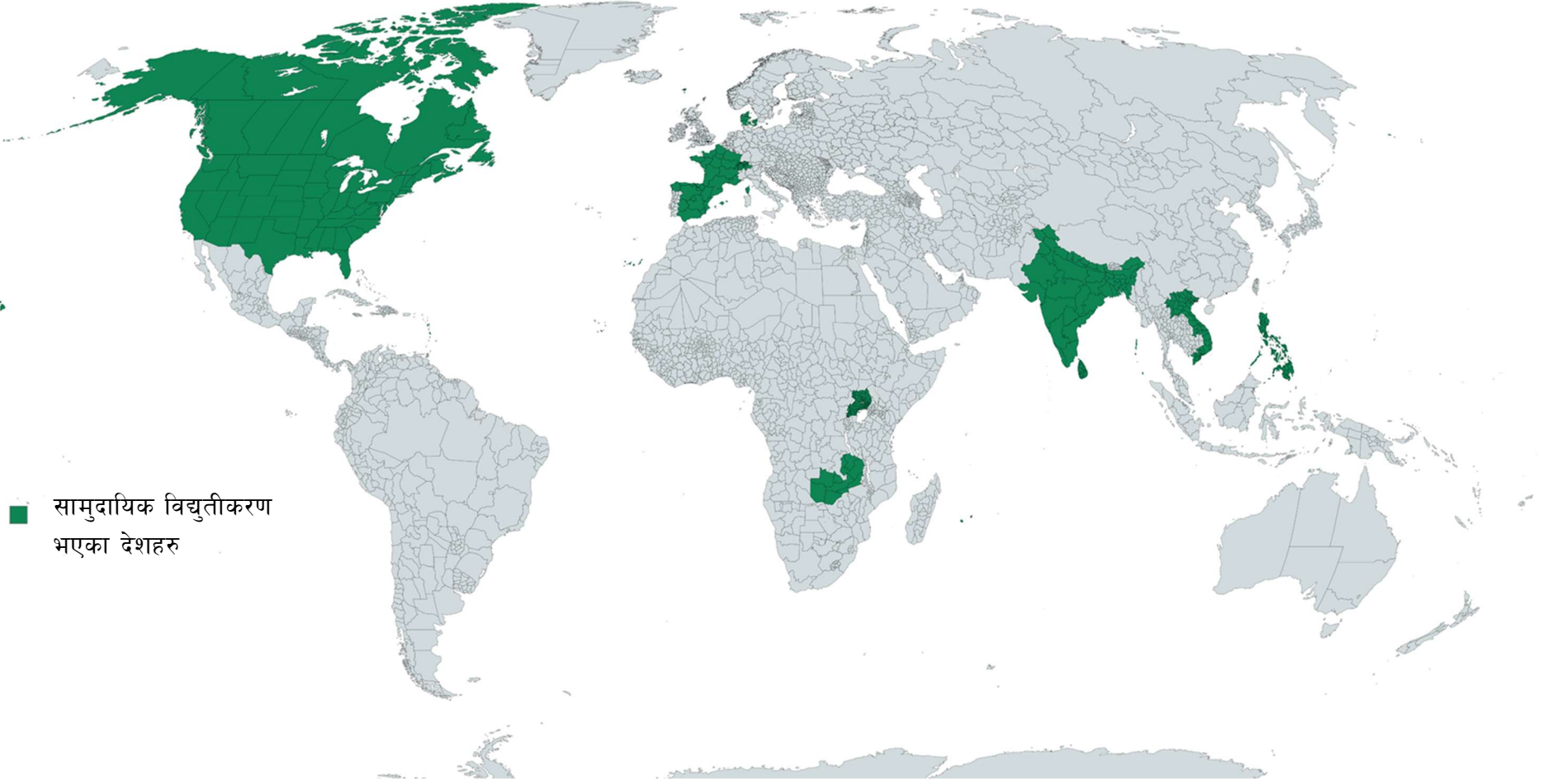

सामुदायिक विद्युतीकरणका उद्देश्य

- दुर्गम तथा पिछडिएका क्षेत्रमा विद्युतको पहुँच पुऱ्याई जीवनस्तर सुधार गर्ने
- स्थानीय सहभागीता मार्फत विद्युत आयोजना सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने
- विद्युत वितरणलाई प्रभावकारी, नियमित र दिगो बनाउने
- आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने
- साना उद्योग, शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीमा सहयोग गर्ने
- गाँउ सहर विचको ऊर्जा असमानता हटाउने र समुदायलाई सशक्त बनाउने
- सरकार र नेपाल विद्युत प्राधिकरणको कार्यभार घटाउँदै समुदायलाई जिम्मेवार बनाउने
- नविकरणीय ऊर्जा, सौर्य ऊर्जा, साना जलविद्युत जस्ता वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने
- विद्युत संरचनामा समुदायको स्वामित्व बढाई दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने

सामुदायिक विद्युतीकरणमा 'अन्तराष्ट्रिय' अभ्यासहरू

सामुदायिक विद्युतीकरणमा 'अन्तराष्ट्रिय' अभ्यासहरू

- अमेरिका, क्यानडा, डेनमार्क, स्पेन, फ्रान्स, स्वीटजरल्यान्ड, फिलिपिन्स, भारत, जाम्बिया, युगान्डा, ल्याटिन अमेरिका, श्रीलंका, लाओस, वंगलादेश, मियतनाम आदि देशमा ग्रामीण तथा अर्ध-शहरी क्षेत्रमा विद्युत सहकारी संस्था मार्फत सेवा सञ्चालन भएको
- सबै ठाउँमा विकेन्द्रिकरणको सिद्धान्त अवलम्बन गरी वितरण व्यवस्थापन गरिएको
- समुदायको स्वामित्वमा रही सरकारको अनुगमन रहेको
- सरकार, दातृ निकाय र समुदायको समन्वय रहेको
- गरिबलाई सरकार बाट सहूलियत ऋण प्रवाह गरि प्रोत्साहन गरिएको
- लाईन विस्तारमा राज्यको लगानी र सञ्चालनमा समुदायको साभेदारी रहेको
- नाफामा भन्दा सेवामा प्राथमिकता दिइएको
- उपभोक्ता, उत्पादक र कर्मचारी सबै सहकारी संस्थाको सदस्य रहेको

नेपालमा सामुदायिक विद्युतीकरण किन ?

- दुर्गम, भौगोलिक विकटता भएको क्षेत्रमा विद्युतको पहुँच पुऱ्याउन
- सरकारी श्रोत सीमित हुँदा जनसहभागिता मार्फत टेवा पुऱ्याउन
- स्थानीय सहभागिता र स्वामित्व बढाउन
- छिटो र प्रभावकारी रूपमा विद्युत विस्तार गर्न
- ग्रामीण विकासको आवश्यकता पुरा गर्न
- ऊर्जाको पहुँचमा समानता ल्याउन
- वैकल्पिक ऊर्जा र उत्पादनको उपयोगको अभ्यास बढाउन
- स्थानीय स्तरमा साना उद्योग तथा रोजगारी बढाउन
- स्थानीय स्तरमा श्रोतको उपयोग गरी जलविद्युतमा आत्मनिर्भर बनाउन

नेपालमा सामुदायिक विद्युतीकरणमा भएका अभ्यासहरू

नेपालमा सामुदायिक विद्युतीकरणमा भएका अभ्यासहरू

जनसहभागिताको मोडेल अन्तर्गत
लगानी

नेपाल सरकार

१०%

समुदाय

२०%

(२०६०-२०६७ सम्म)

- विद्युत सहकारी, संस्था वा कम्पनी दर्ता गरी वैधानिक संस्था मार्फत सामेदारी अभ्यास
- नेपाल विद्युत प्राधिकरण मार्फत सामुदायिक ग्रामीण विद्युतीकरण विभागको स्थापना
- संस्थाहरूको सहजीकरण गर्न **२०६२** सालमा सामुदायिक विद्युत उपभोक्ता राष्ट्रिय महासंघ नेपालको स्थापना
- **२०६७** पछि सरकारको **१०%** र समुदायको **१०%** लगानी सामेदारी अभ्यास
- ठेक्का पट्टा, गुणस्तर नियन्त्रण, अनुगमनको जिम्मेवारी नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा रहेको

नेपालमा सामुदायिक विद्युतीकरणमा भएका अभ्यासहरू

२ अर्ब

मन्दा बढी रकम समुदायबाट
साम्केदारीका रूपमा लगानी
गरी नेपाल विद्युत प्राधिकरणमा
पूँजीकरण गरिएको

३०२

सामुदायिक संस्थाहरू सामुदायिक
विद्युतीकरण अभियानमा सहभागी
रहेको र यी बाहेक कैलाली
कञ्चनपुरमा २१६ सहकारी संस्था
जोड्दा ५१८ रहेको

६ लाख

घरघुरीमा विद्युत पहुँच विस्तार
गरिएको

३००० प्रत्यक्ष

३५००+ अप्रत्यक्ष

स्थानीय रोजगारी सिर्जना भएको

नेपालमा सामुदायिक विद्युतीकरणमा भएका अभ्यासहरू

- पूर्वाधार निर्माणमा सरकार र समुदायको सहकार्य भएको
- सरकारी अनुदान, प्राविधिक सहयोग र नीतिगत व्यवस्था रहेको
- उँज्यालो नेपाल बनाउन सामुदायिक विद्युतीकरण बाट मुख्य योगदान रहेको
- साम्केदारी लगानीमा समुदाय र सरकारको नयाँ मोडेल रहेको

सामुदायिक विद्युतीकरण सञ्चालन प्रक्रिया

सामुदायिक विद्युतीकरण सञ्चालन प्रक्रिया

विभिन्न ऐन बमोजिम
समुदाय स्तरमा
सामुदायिक संस्था
दर्ता

समुदायबाट नेपाल
विद्युत प्राधिकरणमा
लागत स्टीमेट
सहित
विद्युतीकरणका लागी
माग पेश

कार्यक्रम स्वीकृती,
सम्झौता, ठेकेदार
छनोट, गुणस्तर
नियन्त्रण, आयोजना
कार्यन्वयन नेपाल
विद्युत प्राधिकरणबाट
गरिने

निर्माण सम्पन्न पछि
प्राधिकरणबाट
सामुदायिक संस्था वा
विद्युत सहकारीलाई
सेवा सञ्चालन गर्न
संरचना हस्तान्तरण
गरिने

सामुदायिक विद्युतीकरण सञ्चालन प्रक्रिया

विद्युत नियमन
आयोगबाट
सामुदायिक थोक
ग्राहक र खुद्रा
ग्राहकको मुल्य
निर्धारण

नेपाल विद्युत
प्राधिकरणले थोक
मिटर मार्फत
सामुदायिक
संस्थामा एकमुष्ट
विलिङ्ग व्यवस्था

विद्युत सहकारी संस्था
मार्फत घरघरमा
विलिङ्ग व्यवस्था (
घरदैलो विद्युत सेवा)
गरिने

विद्युत संरचना
मर्मतको जिम्मेवारी
सामुदायिक
विद्युतीकरण
कार्यक्रमबाट गरिने

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रमबाट भएका उपलब्धीहरू

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रमबाट भएका उपलब्धीहरू

- पूर्वाधार निर्माणमा स्थानीय समुदायको योगदान
- समुदायमा विद्युतको पहुँच विस्तार, स्थानिय स्वामित्व र अपनत्वको विकास
- चुहावट नियन्त्रण, सेवामा सुधार, उत्पादनशील उपयोग प्रवर्द्धन
- स्थानीय रूपमा ढुन्ड व्यवस्थापन सँगै लोकतान्त्रिक अभ्यास
- विकासमा साभेदारी, नवप्रविधिमा आकर्षण
- लैंगिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण र नेतृत्व विकास

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रमबाट भएका उपलब्धीहरू

- विद्युत सुरक्षा सचेतना कार्यक्रममा अभियान सञ्चालन
- विद्युतीय चुल्हो, मिल, पम्प आदिको प्रयोगमा वृद्धि
- साना उद्यम विकास, रोजगारी सिर्जना
- शिक्षा, स्वास्थ्य, वन तथा पर्यावरणमा सुधार

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रममा चुनौतीहरू

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रममा चुनौतीहरू

क) आर्थिक चुनौती

ग्रामिण क्षेत्रमा जनशक्ती र उपभोक्ताको आर्थिक क्षमतामा कमी

आयोजनामा लागत साभेदारी गर्न गरिबीका कारण पूँजी जुटाउन कठिनाई

थोक मिटर देखी ग्राहकको घर सम्म विद्युतमा हुने प्राविधिक चुहावटको समेत सामुदायिक संस्थाले मुक्तानी गर्नु पर्ने

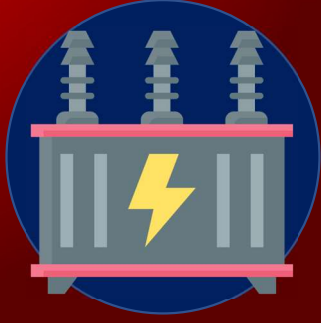
विद्यमान महशुलको कारणले संस्था सञ्चालनमा कठिनाई

सिंचाई र खानेपानीको महशुल दरको खरिद दर भन्दा बिक्री दर सस्तो हुने र सेवा शुल्क सिद्धान्तत अव्यवहारिक रहेको

विद्युत खरिद बिक्री दरका कारण सामुदायिक संस्थाको आम्दानी न्यून भई संस्था सञ्चालन र व्यवस्थापनमा कठिनाई र सेवा बन्द हुन सक्ने अवस्था

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रममा चुनौतीहरू

ख) प्राविधिक तथा सामाजिक चुनौती

दुर्गम क्षेत्रका लागि
विद्युतीय उपकरण
ट्रान्सफर्मर लाईन
विस्तार कठिन

ग्रामीण क्षेत्रमा दक्ष
प्राविधिक जनशक्तिको
अभाव तथा गरीबी

उपभोक्ता समितिहरूमा
स्वयमसेवी भावना भएता
पनि प्रशासनिक
दक्षतामा कमी

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रममा चुनौतीहरू

ख) प्राविधिक तथा सामाजिक चुनौती

स्थानीय जनतालाई
विद्युत उपभोग र
मुक्तानी प्रणालीमा
प्रविधिमैत्री बनाउन
चुनौती

राजनीतिक
असहिष्णुताका कारण
विवाद र असहमति हुँदा
निर्णय प्रक्रियामा
ठिलाई

बढ्दो बसाई सराईका
कारण विद्युत संरचना
खालि हुँदा लगानी
अलपत्र

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रममा चुनौतीहरू

ग) सरकारी नीति र नियममा चुनौती

- समयको माग सम्बोधन गरी विद्युत ऐन आउन नसक्नु र सामुदायिक विद्युतीकरणको अलग्गै कानून बनाई सेवा सञ्चालन नीति तर्जुमा हुन नसक्नु
- सामुदायिक विद्युतीकरण विनियमावली समयसापेक्ष संसोधन हुन नसक्नु
- समुदायले गरेको लगानी नीतिगत रूपमा सम्बोधन हुन नसक्नु
- पर्याप्त बजेट अभावका कारण प्रणाली सुदृढीकरण, लाईन विस्तार कार्य अधि बढाई गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न नसक्नु

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रम प्रभावकारी बनाउन समाधानका उपायहरू

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रम प्रभावकारी बनाउन समाधानका उपायहरू

- एकिकृत विद्युत ऐन, सामुदायिक विद्युतीकरण सम्बन्धि नीति, महशुल नीति, तथा विनियमावली समयानुकुल परिमार्जन हुनु पर्ने
- सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रममा समुदायको लगानी रहेकोले दुर्गम र ग्रामीण क्षेत्रमा सरकारी अनुदान बढाउनु पर्ने र समुदायको लगानीको सम्बोधन हुनुपर्ने
- सामुदायिक संस्थाहरूलाई सहूलियत ऋण उपलब्ध गराउनु पर्ने
- लागत साभेदारी मोडेललाई पारदर्शी बनाउँदै लाभग्राहीबाट स-साना निर्माण मर्मत कार्यमा सहभागी बनाउनु पर्ने
- ग्रामीण क्षेत्रमा मिश्रित ऊर्जाको प्रयोग बढाउने नीति अवलम्बन गर्नु पर्ने
- पुराना लाईन, ट्रान्सफर्मर तथा वितरण प्रणाली सुदृढीकरण गर्नु पर्ने
- स्मार्ट मिटर, डिजिटल मिटर र बिलिङ्ग प्रणाली लागु गर्नु पर्ने

सामुदायिक विद्युतीकरण कार्यक्रम प्रभावकारी बनाउन समाधानका उपायहरू

- उपभोक्ता समिति र कर्मचारीलाई प्राविधिक र व्यवस्थापकीय तालिम दिनु पर्ने
- महिला तथा पिछडिएका वर्गको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्ने
- नियमित मर्मत सम्भार प्रणाली अपनाउन श्रोतको सुनिश्चितता गर्नु पर्ने
- ग्राहक सेवा प्रभावकारी बनाउन नियमित अनुगमन गर्नु पर्ने
- विद्युत महशुललाई सर्वशुलभ र व्यावहारिक बनाई विद्युतीय चुल्हो, सिंचाई, साना उद्योगमा विद्युत खपत वृद्धि गर्न प्रोत्साहन गरी आय आर्जनमा जोड्नु पर्ने
- आर्थिक तथा प्रशासनिक कार्यमा पारदर्शिता कायम गर्नु पर्ने
- संस्थागत सुशासन भए नभएको नियामक निकायबाट अनुगमन गरिनुपर्ने
- निजी क्षेत्र र वित्तीय संस्थाबाट सहकारी संस्थाहरूमा लगानी गर्न आकर्षित गर्नु पर्ने

अन्त्यमा:

सामुदायिक विद्युतीकरणलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक कानून, नीतिगत सुधार, समुदायको आर्थिक लगानीको सम्बोधन, आर्थिक श्रोतको सुनिश्चितता, प्रविधिमा आधुनिकीकरण र स्थानिय सहभागितामा सबै पक्ष र सरोकारवाला निकायहरू सँग समन्वय गरी अघि बढाउन आवश्यक छ । यसरी विद्युत पहुँचलाई मात्र होइन ग्रामीण क्षेत्रको आर्थिक, सामाजिक विकास र जीवनस्तर सुधारलाई समेत दिगो बनाउन सकिन्छ । अतः ग्रामीण क्षेत्रको विकासमा समुदायको भूमिका महत्वपूर्ण हुने हुँदा समुदायलाई अधिकार सम्पन्न बनाउन छुट्टै सामुदायिक विद्युतीकरणको मोडल उपयुक्त हुन सक्छ । जसबाट नेपालको संविधानले अङ्गीकार गरेको समाजवाद उन्मुख अर्थ व्यवस्था र राज्य व्यवस्था कार्यन्वयनका लागि उपयुक्त माध्यम हुन सक्छ ।

धन्यवाद

